

selv fortolker og avgjør konstitusjonelle spørsmål. Presidentskapet foreslår at de utredninger som foreligger fra professorene Skeie og Castberg og andre om Stortingets stilling blir oversendt utenriks- og konstitusjonskomiteen, som så vil avgi en innstilling til Stortinget hvori det fastslås enten – hva presidentskapet mener å kunne gå ut fra – at Stortinget har plikt til å fortsette og avslutte sitt arbeid, hvorigjennom spørsmålet med bindende kraft er avgjort, eller eventuelt at Stortinget ikke har sådan rett, hvoretter Stortinget vil måtte gå fra hverandre. Men hvis ikke Stortinget bringer denne avgjørelse ved en beslutning, vil der skapes et grunnlag for tvil og tvistemål og eventuelle prosessuelle vanskeligheter senere. Derfor har presidentskapet – jeg plikter å si, for å bruke det uttrykk, det gamle presidentskap – ment at dette var den riktige konstitusjonelle framgangsmåte. Hvis ingen innvendinger framkommer derimot, vil det bli gått fram på den måten.

Videre vil presidentskapet foreslå at Stortinget henstiller til Regjeringen å framlegge som proposisjon den provisoriske anordning om innføring av dødsstraff. Jeg kan meddele at jeg – etter at det var drøftet i presidentskapet i går – har konferert med justisministeren, som har uttalt at han dertil er så meget mere villig som det har vært hans instinktive følelse at man burde skaffe det sterkeste mulige grunnlag for de dommer som måtte bli avsagt i henhold til denne provisoriske anordning. Presidenten har også konferert med riksadvokaten og med Høyesteretts justitarius. Av grunner som alle representanter vil forstå, vil en offentlig drøftelse på dette tidspunkt av selve det spørsmål om behandlingen, virke hemmende og skadelig på rettergangen, slik som den nå foregår. Det vil derfor også overlates til Regjeringen eller til justisministeren, hvorvidt denne proposisjon framsettes som offentlig eller hemmelig, idet det selvfølgelig er forutsetningen at så snart den er behandlet, vil alle uttalelser og alle dokumenter bli offentliggjort. Det vil kunne skje med en gang oversendelsen finner sted. Dokumentene foreligger, det er alene å få dem i en form som gjør det naturlig og bekvemt å behandle dem.

Presidenten lar da votere over spørsmålet om denne henstilling.

Votering:

Presidentskapets forslag bifaltes enstemmig.

Presidenten: Forlanger noen ordet før dette møte heves?

Moseid: Jeg vil henstille til presidenten å ta opp spørsmålet om kommunestyrene, slik at de folkevalgte kommunestyre snarest mulig kan tre i funksjon i overensstemmende med kommunelovene, naturligvis under hensyntagen til andre gjeldende bestemmelser.

Presidenten: Presidenten er oppmerksom på det viktige i det spørsmål som er berørt av hr. Moseid og går ut fra at justiskomiteen, som nå med en gang vil behandle loven om første kommunevalg, vil være rette institutt i Stortinget til å bringe det spørsmål fram og eventuelt rette en henstilling eller et krav til regjeringen, muligens under samråd med kommunalkomiteen. Justisministeren lovet i går at alle dokumenter vedrørende denne lov skulle bli oversendt øyeblikkelig. Jeg går ut fra at justiskomiteen, om den ønsker det, vil kunne begynne sin behandling allerede i morgen, etter at møtet i Stortinget med statsministerens redegjørelse er avsluttet.

Valen: Eg vil berre i tilslutning til det som presidenten sa om ein konferanse millom dei som hadde noko å merka til dokument nr. 1, og dei fem medlemmer av presidentskapet, få lov til å gjera framlegg om at dei som måtte ha noko å merka, møtest her i Stortingssalen kl. 12,45. I går prøvde eg fåfengt å få tak på dei folka som hadde kritisert, eg sette heile Stortinget i sving, men det var uråd å få tak i dei. Når vi segjer kl. 12,45 inne i stortingssalen, blir det høve til å dryfte det spørsmålet.

Møtet hevet kl. 12,05.

Møte for lukkede dører
torsdag den 21 juni 1945 kl. 10.

President: Hambro.

Dagsorden:

1. Redegjørelse av utenriksministeren.
2. Referat.

Presidenten: Presidenten foreslår møtet holdt for lukkede dører – og anser det enstemmig bifalt.

Presidenten foreslår at regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 51 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet – og anser det enstemmig bifalt.

Etter Utenriksdepartementets ønske foreslår presidenten videre at direktør Skylstad, direktør Prebensen, ekspedisjonssjef Rolf

Andersen og byråsjef Brodtkorb gis adgang til å overvære møtet - og anser det enstemmig bifalt.

Sak nr. 1.

Redegjørelse av utenriksministeren.

Statsråd Trygve Lie: Tidlig under krigen besatte norske styrker Jan Mayen. I den anledning måtte det holdes et spesielt kompani på Island, på Akureyri, hvorfra styrker ble sendt opp til avløsning av dem på Jan Mayen. Vedrørende styrkene på Jan Mayen og de militære styrker på Island ble det ved noteveksling av 29 august 1942 med den amerikanske ambassadør i London truffet avtale om forholdet mellom de norske styrker på Island og den amerikanske overkommando på stedet. Hensikten med de styrker som var på Jan Mayen var den, at de allierte skulle få værobservasjoner og meldinger av annen art. Senere kom amerikanerne med på Jan Mayen. Ved en henvendelse av 26 oktober 1943 ba den amerikanske ambassadør om tillatelse for den amerikanske marine til å opprette en høyfrekvent retningsfinner på Jan Mayen. Man ønsket altså i tillegg til alle meldinger om vær og vind som var av avgjørende betydning for bombingene av Tyskland, også en av disse nye moderne stasjoner som alltid kunne finne ut hvor fiendtlige skip var og hvor fiendtlige fly var. Da dette gjaldt disponering av norsk territorium, ble det ved kgl. resolusjon av 19 november 1943 fastslått at den amerikanske stat ved sin marine skulle få tillatelse til å benytte norsk territorium og opprette denne høyfrekventstasjon. Den ble gitt på følgende vilkår:

- «1. Stasjonen og det amerikanske personell fjernes fra Jan Mayen etter krigens avslutning.
2. Stasjonens sjef underlegges den norske garnisonssjef forsåvidt angår forsvar av øya.
3. Den amerikanske besetning nyter kun eksterritorialitetsrett i den utstrekning som følger av folkerettens alminnelige regler.
4. De amerikanske myndigheter betaler full erstatning for skade som måtte forårsakes av anlegget eller av det amerikanske personell.
5. Det amerikanske personell vil ikke drive jakt eller fangst uten særskilt tillatelse fra Handelsdepartementet, overensstemmende med forskrifter om jakt og fangst på Jan Mayen, fastsatt ved kgl. resolusjon av 6 juni 1930.»

Før tillatelsen for den amerikanske marine til å opprette denne stasjon ble gitt, hadde saken vært forelagt de respektive fagdepartementer, nemlig Forsvarsdepartementet, Handelsdepartementet og Justisdepartementet.

På foranledning av en henvendelse fra sjefen for Islandsavdelingen, kommandørkaptein Ulstrup, foreslo Forsvarsdepartementet i januar 1945 at det ble opptatt forhandlinger med de amerikanske myndigheter for å søke inngått en avtale om overtagelse av brakker, installasjoner m.v., som de norske myndigheter kunne nyttiggjøre seg etterat amerikanerne hadde forlatt øya. Saken ble forelagt for de amerikanske myndigheter, og i en note av 20 mars i år meddelte den amerikanske ambassadør at De forente staters marinemyndigheter hadde erklært seg villige til ved opphøret av krigsoperasjonene i Atlanterhavet å overlate til den norske regjering de bygninger m.v. som fantes på øya, og slik at de ikke skulle fjerne installasjoner uten å konferere med sakkyndige norske representanter.

Jeg tror at ingen nordmann kunne være i tvil om det var riktig å gå med på de alliertes ønsker, og jeg tror at den ordning som var gjennomført under krigen var tilfredsstillende. Jeg tror også at det at vi var sammen med amerikanerne deroppe, bevirker at vi kan få nyttiggjøre oss de anlegg og installasjoner som ble istandbrakt deroppe under krigen. Det vil fortsatt være av betydning for værmeldinger og observasjoner, og det kan være av betydning både for sivilflyvningen over Atlanterhavet og for skipsfarten, herunder også for norske skip.

Jeg har videre tre saker av viktighet, saker som det må treffes avgjørelse i nå og saker som vil være av vidtrekkende betydning fremover. Den første gjelder det tilbud som kom 11 januar i år fra den britiske utenriksminister som da erklærte seg villig til å stille til den norske regjering disposisjon *materiell og utstyr til visse sjø-, luft- og landstridskrefte i Norge*. Det var nevnt at utstyr eventuelt også ville kunne stilles til disposisjon for en norsk divisjon, såfremt det fra norsk side kunne settes opp en slik styrke til deltagelse i den felles militære okkupasjon av Tyskland. Etterat saken hadde vært drøftet med representanter for Finansdepartementet, Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet og de 3 våpen, sendte jeg som utenriksminister den britiske utenriksminister et foreløpig svar, gående ut på at den norske regjering gjerne så at norske militære fagfolk fikk anledning til foreløpig å drøfte saken nærmere med vedkommende britiske representanter. På norsk side skal disse forhandlinger koordineres; de ledes for tiden av ambassadør Colban. Denne sak er for så vidt viktig som det er av betydning fra hvilket land vi skal søke å anskaffe utstyr til hær, flåte og luftforsvar, og dessuten er det av rent utenrikspolitisk betydning å få fastslått om Norge vil delta i okkupasjonen av

Tyskland. Jeg tror jeg gjør rettest i å referere hovedinnholdet av det aide-memoire som Anthony Eden leverte meg den 11 januar 1945. Det knytter seg til en lang muntlig samtale. I aide-memoiret erklæres at den britiske regjering:

«vil med glede fortsette å yte den norske regjering all mulig hjelp til å utstyre og oppøve de norske vepnete styrker. Den tror at en slik hjelp vil være den norske regjering kjærkommen ikke bare i forbindelse med de nye styrker som den norske regjering vil ønske å sette opp på norsk territorium frigjort fra tysk okkupasjon, men også i oppsetning av norske avdelinger som skal ta del i besettelsen av Tyskland.»

I punkt 2 i aide-memoiret heter det:

«For å kunne imøtekomme anmodninger om britisk utstyr til de norske styrker har Krigsministeriet og Luftfartsministeriet allerede tatt visse hensyn i sin beregning over den løpende og den fremtidige produksjon. Forsøksvise beregninger er satt opp med sikte på den norske regjerings behov både når det gjelder utstyr til avdelinger som skal sørge for den indre sikkerhet (innbefattet grensevakter, statspoliti, tollfunksjonærer m.m.) og utstyr til de norske styrker som skal ta del i besettelsen av Tyskland i de to år som følger umiddelbart etter dets nederlag. Disse behov er for årene 1945–46 blitt planlagt som følger:

(a) *Hæren.*

(I) *Indre sikkerhet.* Utstyr for ca. 12 000 mann.

(II) *Styrker til besettelse av Tyskland.* En ny divisjon som skal være klar 12 måneder etter den dag den norske regjering vender tilbake til Norge.

(III) *Øverstående* skulle omfatte enhver utdeling av utstyr som måtte bli foretatt i den militære okkupasjonsperiode av Supreme Headquarters, Allied Expeditionary Force.

(b) *Flyvåpnet.*

Det norske flyvåpen i Europa opprettholdes i samme styrke som under krigen med 4 squadrons av flytyper som man blir enige om; en viss utvidelse tas under felles overveielse.

3. De norske marinemyndigheter er allerede i nært samarbeid med Admiralitetet om den norske marines båter og utstyr.»

Videre ble det sagt – og det står for øvrig i aide-memoiret – at dette tilbud fra britisk side er skjedd med den amerikanske regjerings billigelse. Den okkupasjonszone som norske tropper eventuelt skulle delta i, var en mindre del av den britiske sone.

Anthony Eden og jeg var enige om at før man bearbeidet saken videre, måtte Sovjet-samveldet underrettes. Samme dag jeg hadde hatt samtalen og fikk aide-memoiret, ble derfor en kopi levert til den sovjetrussiske chargé d'affaires Tsjitsjajeff, og dessuten ble den sovjetrussiske regjering orientert av den davæ-

rende britiske minister, Mr. Balfour i Moskva. Ambassadøren var nemlig på besøk i London. Under samtalen med Tsjitsjajeff, som allerede på mitt kontor leste tilbudet, merket jeg ikke noen annen reaksjon enn den at han ikke likte tilbudet om at det skulle være britiske instruktører for enkelte avdelinger i Norge. Det var hans eneste innvending. Jeg forsto at han ikke likte at britene skulle være på norsk jord etter at Norge var fritt. Vi ventet helt til mars for å se om det skulle komme noen klarere beskjed, men det kom ingenting mer fra Sovjet-samveldet. Da jeg den 2 mars i år hadde en ny samtale med den britiske ambassadør, Sir Laurenze Collier, leverte jeg ham et aide-memoire som var satt opp etter at saken var blitt behandlet av de interesserte departementer, Finansdepartementet, Justisdepartementet og først og fremst Forsvarsdepartementet. I dette svar som jeg ga muntlig og bekreftet ved aide-memoiret, sies følgende:

«Den kongelige norske Regjering har med stor interesse merket seg innholdet av det Aide-Memoire som Mr. Eden overleverte Mr. Lie under deres samtale den 11 januar 1945. Den norske Regjering setter den største pris på å få hjelp i forbindelse med oppsetning av nye styrker på norsk territorium frigjort fra tysk okkupasjon, og også til oppsetning av norske avdelinger som skal ta del i besettelsen av Tyskland. De norske myndigheter er klar til i detalj å diskutere med vedkommende departementer de norske vepnede styrkers behov og tidspunktene for levering av utstyr. Den norske Regjering håper at leveringene av utstyret vil finne sted så tidlig at dette kan bli brukt av de norske styrker som blir oppsatt i befridde deler av Norge, til videre frigjøring av landet.

Den norske Regjering er også takknemlig for tilbudet i Mr. Edens Aide-memoire om oppøving av de norske vepnede styrker etter Tysklands nederlag. Den er imidlertid tilbøyelig til å tro at forholdsvis mange av de norske offiserer og soldater man vil kunne rå over i det påtenkte tidsrom, allerede er blitt tilstrekkelig oppøvd, særlig under denne krig, og at man blant dem vil kunne finne et passende antall instruktører. Det er derfor sannsynlig at det ikke vil bli nødvendig for den norske Regjering å nytte det tilbudte høve, unntagen kanskje i tilfelle av visse spesialister hvis oppøving kan finne sted i Storbritannia.

I den utstrekning den foreslåtte ordning skal gjelde også i tiden etter frigjøringen, må den norske Regjering i henhold til Norges Grunnlov forelegge den for de forfatningsmessige organer som på den tid vil være i virksomhet til godkjenning.»

Vi tok altså det nødvendige forbehold. Ingen kunne forplikte Norge i dette spørsmål ut over den tid som det tok å få Norge fritt. Nå reiser altså det spørsmål seg: Hva skal Norge gjøre videre i denne sak? Jeg går ut fra at den riktige framgangsmåte vil være at den nye regjering først tar standpunkt og at saken så tas

opp til drøftelse med utenrikskomiteen for senere å forelegges Stortinget. Så vidt jeg kan forstå, kan denne sak ikke føres videre fram uten at den nye regjering får en viss fullmakt. Spørsmålet er ømtålig. Det er viktig, det er betydningsfullt for gjenoppbyggingen av vårt forsvar. Jeg tror meget kan vinnes hvis saken behandles klokt og forsiktig. På den annen side må dette spørsmål ikke bringe oss i noe motsetningsforhold til andre stater.

Jeg går dernest over til å behandle en annen sak som også vil volde vanskeligheter og atskillig hodebry, og det er *Grønlandsavtalen av 1924*. Den skulle oppsis før 10. juli 1942 hvis den ikke automatisk skulle forlenges for nye 20 år. Hvis den ble oppsagt, ville oppsigelsen løpe fra 10 juli 1942 og 2 år framover. I 1942 var Danmark okkupert, og Norge var okkupert, så det var ikke så godt å få tale med den danske regjering. Vi forela saken for en del eksperter, og som vanlig var ekspertene noe uenige. Vi hadde en meget kyndig folkerettsjurist i minister Bull i Stockholm. Han rådet oss til ikke å si avtalen opp, idet han ikke trodde at man ville få noen vinning ved nye traktatforhandlinger. Han mente at traktaten var ensidig bebyrdende for Danmark, og at man derfor fra norsk side burde la det hele løpe av uten tilkjenneivelse av noen mening fra den norske regjerings side. Dr. Arnold Ræstad, som jeg setter veldig pris på, kom til det resultat at Regjeringen hadde full lovlig adgang til å si den opp når krigen var over, og begge riker igjen var blitt frie og kunne treffe sine avgjørelser i frihet. Saken var forelagt for Forsvarsdepartementet og Handelsdepartementet. Forsvarsdepartementet uttalte i et brev av 4 februar 1942 at «det ville anse det som en fordel om en kunne oppnå at adgangen til oppsigelse forlenges utover 10 juli 1942, slik at man ikke behøvde å ta standpunkt til spørsmålet om oppsigelse.» Handelsdepartementet uttalte i et brev av 5 februar at det mente at man bør oppsi overenskomsten nå, det vil si i 1942. Regjeringen gikk en mellomvei i forhold til alle de råd vi hadde fått, og den kgl. resolusjon av 1 mai 1942 har følgende ordlyd:

«Den norske regjering er oppmerksom på at Østgrønlandsavtalen mellom Norge og Danmark av 9 juli 1924 i henhold til dens art. 9 må oppsies før den 10 juli 1942, hvis den ikke automatisk skal forlenges for nye 20 år å regne fra 1944.

Den norske regjering er imidlertid av den oppfatning at så lenge Norge og Danmark er militært besatt av en 3dje makt med hvilken Norge er i krig, kan ikke i de i avtalens art. 9 fastsatte bestemmelser virke. Den norske regjering finner derfor at det må være adgang for begge parter til å oppsi avtalen under iakttagelse av den fastsatte 2 års frist, hvis oppsi-

gelse finner sted innen et rimelig tidsrom etter at begge land har gjenvunnet sin frihet.»

Denne resolusjon ble meddelt den danske regjering gjennom den svenske regjering. Det spørsmål som der nå må treffes en avgjørelse i, er dette: skal avtalen oppsies? Det er et spørsmål som det er vanskelig for tiden å ta endelig standpunkt til. Skal man før man tar en avgjørelse, få hele saken belyst av eksperter og sakkyndige? Dernest: Skal man før man foretar endelig beslutning om oppsigelse, forsøke underhåndsforhandlinger med den danske regjering og undersøke hvordan den ser på det? Og endelig, hvordan vil en oppsigelse og eventuelle forhandlinger med Danmark om Grønlandsavtalen virke i forhold til Amerika, som i dag har baser på Grønland? Den danske sendemann Kaufmann i Washington stilte nemlig allerede 9 april 1940 Grønland til disposisjon for den amerikanske stat. Så vidt jeg vet, har Amerika anlagt atskillige store flyplasser og opprettet andre baser der. Hvordan vil så Amerika se på eventuelle norske ønsker om utvidede fangst- og andre rettigheter? Jeg kan meddele at jeg har hatt en del samtaler med den nåværende danske utenriksminister Christman Møller om spørsmålet. Han har den hele tid vært svært velvillig innstilt og sagt at spørsmålet om Grønland må løses og friksjonene mellom Norge og Danmark i den anledning bringes til en slutt. Jeg tør ikke nå ta noe endelig standpunkt. Det er mulig man kan sonde terrenget på dansk hold. Men saken må få en avgjørelse nokså snart. Jeg tror at framgangsmåten i denne sak – som i den forrige – bør være den, at først får den nye regjeringen gjøre seg opp en mening. Deretter må utenrikskomiteen drøfte saken, slik at man kan få vite hvor utenrikskomiteen står. Endelig må saken bringes fram for Stortinget, f.eks. ved at Regjeringen får en fullmakt fra Stortinget til å handle videre etter retningslinjer som det er enighet om.

Den siste sak jeg vil legge fram i dag, er *Norges forhold til Japan*. Der står vi overfor spørsmålet om enten å erklære Japan krig eller avgi en erklæring hvorved vi betrakter oss som værende i krig med Japan. Hittil har vi under denne verdenskrig – den såkalte verdenskrig nr. 2 – folkerettslig sett bare vært i krig med Tyskland, selv om Norge gjennom sin handelsflåte og også ved militære styrker har deltatt i krigføring mot Italia og Japan. Fra norsk regjeringshold har det alltid vært hevdet at vi har deltatt i krigerske handlinger mot begge de her nevnte to land, Italia og Japan. Fra min side er det blitt sagt på den måte at vi faktisk har vært i krig ved at vi har del-

tatt i de alliertes krigføring mot Italia og Japan. Folkerettslig har vi imidlertid bare vært i krig med ett land, nemlig Tyskland. Krigstilstanden med Tyskland er klar helt siden natten til 9 april. Her kan det henvises til «Kunngjering frå den norske Regjeringa» av 28 april 1940, der det bl.a. står:

«Gjennom kringkastinga har den norske Regjeringa fått kunnskap om at den tyske Riksregjeringa den 26 april har kunngjort at det Tyske Riket er i krigstilstand med Noreg. Den norske Regjeringa har visst om dette krigstilstandet alt ifrå natta til den 9 april, då det Tyske Riket sette i gang eit overfall på Noreg utan krigslysing.»

På den annen side foreligger det ikke når det gjelder Japan noen formell erklæring, hverken fra norsk eller japansk hold, om brudd på den diplomatiske forbindelse mellom Norge og Japan. Utenriksdepartementet har imidlertid gått ut fra at den diplomatiske forbindelse måtte anses som brutt i og med Japans inntreden i krigen mot Storbritannia og De forente stater 7 desember 1941.

Etter at Japan var kommet med i krigen, ble personalet ved den norske legasjon i Tokio instruert om å forlate landet sammen med den britiske og amerikanske ambassade. Samtidig ble Argentina anmodet om å vareta de norske interesser i Japan. Begrunnelsen var – uten at det var sagt til oss – at aksemaktene på det tidspunkt betraktet Norge som ikke eksisterende. Vi fikk dessverre det samme svar da vi avbrøt den diplomatiske forbindelse med Finland og ba den svenske regjering om den kunne vareta våre interesser i Finland. Det er et mørkt blad i historien, for Finland sa indirekte dette: Vi kan ikke ha noen fremmed makt som varetar Norges interesser, idet Norge ikke eksisterer. Senere fikk vi en ordning med Finland uten at de torde offentliggjøre det. I 1944 fikk vi beskjed om at den svenske regjering nå kunne vareta norske interesser i Finland, men de ba oss om ikke å gjøre det bekløst.

Etter at Japan hadde nektet den argentinske regjering å vareta våre interesser, henvendte vi oss til den svenske regjering og ba den om den uoffisielt kunne gjøre noe for å passe på nordmenn og norske verdier og interesser i Japan. Da svenskene henvendte seg til den japanske regjering, fikk de beskjed om at de kunne gjøre dette, når det bare ble gjort i stillhet uten at noe ble publisert.

Spørsmålet om å erklære Japan krig eller å utstede en erklæring om at Norge betrakter seg som værende i krig med Japan, har vært overveiet av Regjeringen i London flere ganger. Vi hadde foran oss Grunnlovens § 26 som sier:

«Kongen har Ret til at sammenkalde Tropper, *begynde Krig til Landets Forsvar* og slutte Fred, indgaa og ophæve Forbund, sende og modtage Gesandter.»

Grunnlovsbestemmelsen sier at Kongen hadde rett til å begynne krig «til landets forsvar». At det var en krig til landets forsvar vi førte mot Tyskland, var hevet over tvil. Når det gjaldt Japan, begynte spørsmålet å bli noe mer tvilsomt. Selv om Japan har senket og kapret norske skip, og behandlet norske sjøfolk som krigsfanger, var det tvilsomt for de sakkyndige om det kunne sies at en krig med Japan var en krig til landets forsvar. Vi torde derfor ikke utstede noen erklæring, så lenge vi var utenfor landets grenser. Det var jo så sin sak å gjøre det når vi var der i landflyktighet. Men vi ble enige om å ta saken opp så snart vi kom tilbake til Norge.

Før man tar standpunkt til om det nå skal sendes ut en erklæring om at vi betrakter oss som værende i krig med Japan, vil jeg be om at man har følgende konsekvenser for øye: For det første vil en slik krigserklæring eller krigstilstandserklæring kunne få ubehagelige følger for nordmenn i Japan eller på japansk okkupert område, landsmenn som kanskje hittil ikke har vært betraktet som fiender. Vi kjenner svært lite til hva der har foregått i Japan eller i japansk okkupert territorium. Vi vet at våre sjøfolk, som ble behandlet som krigsfanger i Manilla og dens nærmeste omegn, var utsatt for en forferdelig behandling. Vi vet at andre har vært behandlet meget pynnelig og pent. Kan det tenkes at Japan ved å få en krigstilstandserklæring eller en krigserklæring fra oss vil begynne å pine og plage og torturere nordmenn, som fremdeles er tilbake i Japan? Det er det første vi må tenke på. Det annet er spørsmålet om nordmenns økonomiske interesser. Det var atskillig økonomiske interesser som nordmenn hadde i Japan. Vi vet ikke hva der er skjedd på det området heller. Vi vet at noen nærmest har fått fortsette som før om enn under kontroll. På den annen side vet vi at japanerne har beslaglagt og tatt eiendommer tilhørende nordmenn. Men jeg bygger her på rykter og uttalelser. Vi har aldri fått noen helt pålitelige rapporter. Det som taler mot en krigserklæring eller en krigstilstandserklæring er altså hensynet til de nordmenn som hittil ikke er blitt behandlet som fanger og fiender, og hensynet til norsk eiendom og norske verdier.

På den annen side er det på det rene at våre allierte vil se på en beslutning om krigs- eller en krigstilstandserklæring med absolutt velvilje. Vår ambassadør i Washington har tidligere under krigen bedt regjeringen å erklære

Japan krig, idet han sa det ville gjøre et gunstig inntrykk på den amerikanske opinion. Det har imidlertid lyktes oss – det vil si Utenriksdepartementet og Regjeringen – å få amerikanerne og brittene til å forstå at både Grunnlovens bestemmelser og dette å erklære krig i landflyktighet, var svake punkter i en begrunnet beslutning, og de har godtatt at Norges endelige avgjørelse kommer når Regjeringen og Kongen er tilbake på norsk jord. Fra regjeringshold er det sagt fra i taler og på annen måte at vi betrakter oss som faktisk værende i krig fordi mange norske skip har vært satt inn i transportvirksomhet fra Amerikas Forente stater til de krigsoperasjonsteatre som de allierte har i nærheten av Japan. Vi har mistet mange skip, men krav om flere norske skip kom allerede i våres. Vi måtte ta ut noen av våre beste og hurtigste skip og sette dem inn i den mest risikofylte trafikk omkring Japan. Norske skip var med ved den store landgang på den øya hvor Manilla ligger, og det var et norsk skip som var det første som løp inn på Manillas havn. Vil det bli stilt flere krav til Norge hvis vi erklærer oss for å være i krig med Japan? Det må overveies. Vil det koste Norge mange penger? Det må undersøkes. Vil vi kunne risikere tap av mange norske liv hvis de allierte krever en øket innsats fra norsk side i krigen mot Japan? Alle disse sider av problemet må undersøkes og tas standpunkt til. På den annen side – hvis vi ikke går til å erklære krig eller krigstilstand, vil norske krav på erstatning henge i det blå. Da det gjaldt Italia, fikk vi da Italia ga opp, en erklæring fra den britiske regjering om at våre erstatningskrav på Italia for tap vi hadde lidt under krigen, skulle bli tatt med, om enn ikke helt på samme linje som f.eks. for Storbritannias egne krav. Det ble gitt et løfte slik at vi følte oss betrygget. Da vi så kom til Japan, forsøkte vi å få en erklæring som den vi hadde fått i anledning av våre krav mot Italia. Vi prøvde til og med å få den bedre. I steden fikk vi et svar som var svært negativt. Årsaken var den at Amerika var kommet med, og det svaret vi fikk, var ikke noe å bygge på. Jeg ber Stortinget være oppmerksom på at vi har krav på Japan for det som Norge har tapt både ved at skip er gått med og ved at nordmenns formuer og verdier i Japan er blitt krenket, for ikke å si ekspropriert eller tatt.

Eventuelle erstatningskrav på Japan har størst betydning for skipsfarten i forbindelse med de alliertes overtagelse av oppgaver som tidligere ble løst av den japanske handelsflåte. Vi kan videre vinne visse handelspolitiske fordeler. Vi kan enn videre reise krav med hensyn til fiske og fangst, først og fremst for hvalfangsten. Jeg tenker på de mange hvalko-

kerier som jeg håper skal være i behold i Japan når krigen er over. Jeg tør ikke si hvor mange det kan bli, men jeg håper at japanerne klarer å få reddet noen kokerier som kan bli gitt til de hvalfangstdrivende nasjoner. Det viser seg nå at det er reddet 3 hvalkokerier i Tyskland, hvalkokerier som våre eksperter hadde regnet med var gått tapt, men som nå hvert land som har tapt hvalkokerier, har krav på. De har rett til å kreve erstattet tapte hvalkokerier bl.a. med de 3 store hvalkokerier som er funnet i uskadd tilstand. Det samme problem kan vi møte når det gjelder Japan.

Jeg er personlig – uten å ha tatt endelig standpunkt – nærmest av den oppfatning at alt taler til gunst for en avgjørelse som går ut på at Norge betrakter seg som værende i krig med Japan. En slik beslutning vil klarne situasjonen, og den vil så vidt jeg kan forstå, også øke vår internasjonale anseelse. Den vil endelig kunne gi oss sjangse til på like fot med stormaktene å få den erstatning som jeg mener vi har krav på. Jeg tør ikke uttale meg om sakens militære side, med jeg vet fra diskusjoner som har vært ført i London mellom den norske marine og den britiske marine, at hvis vi kan forplikte oss til på en eller annen måte å delta i krigen mot Japan, så stilles det oss i utsikt krigsfartøyer som kan være av overmåte stor betydning for gjenoppbyggingen av den norske marine. Jeg tror at denne sak bør behandles som de to foran nevnte. - At den nye regjering må ta et standpunkt, og når den har tatt sitt standpunkt, må rette vedkommende henvende seg til utenrikskomiteens formann, drøfte saken med utenrikskomiteen, hvoretter man ventilerer gjennom parti-gruppene hvordan Stortinget ser på den. Denne sak må ikke bringes fram til offentligheten før man er helt på det rene med et ja eller nei. En fullmakt må eventuelt den nye regjering ha fra Stortinget før Kongen beslutter å avgi en erklæring om at Norge betrakter seg som værende i krig med Japan.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at utenriksministerens redegjørelse oversendes den utvidede utenrikskomite.

Ingen har uttalt seg derimot, og det anses enstemmig bifalt.

Statsråd Wold overbrakte hemmelig kongelig proposisjon «om dødsstraffen».

Etter forslag av presidenten besluttet enstemmig:

Den hemmelige proposisjon om dødsstraffen blir som hemmelig sak å oversende justis-komiteen.

Presidenten refererte protokoll fra de hemmelige møter 15 juni og 21 juni.

Protokollen foranlediget ingen bemerkning.

Presidenten: Presidenten minner om at det i morgen kl. 10 er møte for lukkede dører, hvor finansministeren vil gi en redegjørelse.

Møtet hevet kl. 11,45.

—————

**Møte for lukkede dører
fredag den 22 juni 1945 kl. 10.**

President: Hambro.

Dagsorden:

1. Redegjørelse av finansministeren.
2. Referat.

Presidenten: Møtet foreslås holdt for lukkede dører. – Det ansees som enstemmig bifalt.

Presidenten foreslår videre at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet. – Det ansees som enstemmig bifalt.

Sak nr. 1

Redegjørelse av finansministeren.

Statsråd Hartmann: Etter presidentens anmodning vil jeg få lov til å gi Stortinget en kort redegjørelse for den finansielle stilling. Jeg vil uttrykkelig ha betonet at den er ment som rent foreløpig. Statsministeren har tidligere gitt uttrykk for at Regjeringen vil komme tilbake til saken senere og gi en helt utførlig beretning for Stortinget om sin virksomhet. Jeg vil også si at de tall som jeg oppgir nedenfor, ofte er rent tilnærmet, da en enda ikke har hatt tid til å bearbeide hele stoffet fullstendig. Med disse reservasjoner vil jeg da få lov til å uttale:

Når jeg i dag skal gjøre rede for Norges finansielle stilling, har jeg en betydelig vanskeligere oppgave enn en finansminister under normale forhold. Han hadde å gjøre rede for et samlet finanshushold med problemer som var relativt oversiktlige jevnført med dem vi står overfor i dag. Under krigen har imidlertid det frie og det okkuperte Norge også i finansiell henseende ført sin selvstendige eksistens. Min redegjørelse faller derfor naturlig i to deler, en del om finansene vedkommende Regjeringens virksomhet utenfor landets grenser og en del om det okkuperte Norges finansielle forhold. Til det kommer en tredje del

om de problemene en møter når finanshusholdet ute og hjemme nå skal passes sammen og vi skal ta fatt på den vanskelige oppgave å sanere den norske stats økonomi etter krigens og okkupasjonens påkjønning.

Jeg vil her straks understreke at de tallene jeg kan gi i dag, spesielt forsåvidt angår det frie Norges finanser bare er sterkt tilnærmet overslagstall. De forholdene vi arbeidet under både i Storbritannia og i de andre land hvor norsk administrasjon var i virksomhet, har ikke gjort det mulig å legge fram detaljerte og ajourførte oppgaver i dag. Det arbeidet må nødvendigvis ta tid.

I.

Jeg skal først gjøre rede for den norske regjeringens finansielle stilling utenfor landets grenser. De samlede driftsutgifter som den norske stat har hatt utenfor landets grenser i tiden siden 9 april 1940 inntil 1 januar 1944 er rundt regnet 33,3 millioner pund. Vi har regnet alt i pund, for utgiftene ble betalt i pund. I 2. halvår av budsjetterminen 1943/44 ble driftsutgiftene anslått til 11,1 millioner pund, og for hele budsjettåret 1944/45 til 26 millioner pund. En ville imidlertid komme til et altfor høyt tall om en regner helt ut med dette siste beløp. Grunnen hertil er for det første at etter finansavtalen mellom Norge og Storbritannia av 4 oktober 1944 har brittene siden 1 juni 1944 dekket vårt forsvars behov i Storbritannia med unntak av lønninger til offiserer og mannskaper. Det er ført på inntektssiden. Vi yter til gjengjeld de britiske styrker her i landet visse prestasjoner, vesentlig hus, arbeids hjelp og transport. Jeg vil i denne forbindelse gjerne benytte anledningen til å uttrykke min tilfredshet over avslutningen av den norsk-britiske finansavtale og over den måte den har ordnet våre finansielle mellomværender i forbindelse med frigjøringen på. For det annet omfatter de nevnte tall anslåtte utgifter til underhold av flyktingene og polititroppene i Sverige. Disse utgiftene har i det siste halvår vært dekket av en rentefri kreditt i Sverige på 100 mill. kr., og vi regner ikke med å behøve å betale denne kreditten tilbake. Dette er ikke offisielt, det vil jeg uttrykkelig ha betonet.

Den viktigste post på statsbudsjettet er forsvarsutgiftene, som tilsammen over perioden til 1 januar 1944 har lagt beslag på litt over 50 pst. av de samlede utgifter. Senere er denne kreditt redusert etter finansavtalen med England. Den nest største post er utgifter under Finansdepartementet, som i årene til og med 1943 har tatt omkring 20 % av de samlede utgifter, senere ca. 14 %. Den overveiende del av dette er gått til betaling av renter på statens og statsgaranterte bankers lån i allierte og